

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Matthaei Tympii Aureum Specvlvm Principvm,
Consiliariorvm Ivdicvm, Consvlvm, Senatorvm, Et Aliorvm
Magistratvum Cvm Ecclesiasticorum tum Politicorum
omnium**

Tympe, Matthäus

Coloniae Agrippinae, 1617

89 Tempa magnificè & religiosè extruere.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-52641](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-52641)

nire solet, à quibus aurigæ excussi sunt: vbi illi
his defuturi, temere feruntur. (*Isocr. ad Demon.*)
Neque quicquam magis est ridiculum, quam cu-
stode custodem indigere. (*Plato 3. de Rep.*)

SIGNVM LXXXIX.

TEMPLA MAGNIFICE, RELIGIOSE,
& honorificentissimè exstruere. & reficere.

1. **A**grippa Rex Iudæorum in libello supplicis ad
Caicum Imp. Hoc templum (Hierosol.) ait,
Agrippa auus tuus inuisit, & honorauit. Augustus
quoque per litteras iussit vndecunq; illuc mitti
primitias, instituto ibi etiã quotidiano sacrificio,
honorauit id & tua proauia. Quãuis infensos ha-
beret accolæ, tamè semper sua religione tutum
fuit, vt sacratũ Conditori Patriq; rerũ omnium.
Sciebant, n. violationẽ eius expiatã sape grauissi-
mis calamitatibus: quamobrem veriti sunt iace-
re impietatis semina, ne sibi pernitiẽ inde nece-
rent. (De Templi structura, quæ *Matth. 24.* Disci-
pulum Christi oculos in se conuertebat, & in-
tuentiũ animos admiratione afficiebat, lege *Io-
seph. Antiq. lib. 15. cap. 14. aduers. Appion. lib. 2. de
bell. Iudæic. lib. 6. cap. 6.*) M. Agrippa tuus auus
maternus, cùm spectasset templũ, & decoros ri-
tus Sacerdotũ, puritatẽq; ciuiũ delectat: est spe-
ctaculo, vt mirifico, & ineffabili, aded vt inter fa-
miliaria colloquia nihil tũc in ore haberet aliud,
quã laudes Templi, eiusq; ornamentorũ. Ergo
quãdiu hæsit ibi (Hierosolymis,) in Herodis (au-
mei) gratiã accedebat id quotidie, oblectãs ani-
mũ contẽplatione sacri apparatus, & sacrificiorũ
ordine, verendæque Maiestatis in Summo Sacer-
dote, sacratio cultu, ornatu, præfidenteq; cæteris:
dein

dein. templum donis honorauit, &c. Quid aliter
 tuus auus *Tiberius Cæsar*? per viginti tres annos,
 in quibus imperauit, antiquissimam religionem
 Templi seruauit incolumem, immotamque mo-
 dis omnibus. Proauus tuus, primus ob virtutem
 & fortunam *Augustus* cognominatus, cognouit
 quod negligerentur sacra primitiæ, per litteras
 mandauit Prouinciarum Asiæ procuratoribus, ne
 sinerent Iudæos solos in Synagogis coetus facere:
 non enim hæc esse Bacchanalia, vel seditiosorum
 conuenticula, turbandæ pacis causa; sed Scholas
 iustitiæ, temperantiæque, in quibus studium
 virtutis floreat. Primitias verò quotannis offerri,
 unde sicut Sacrificia, missa in hoc sacro
 agone ad templum Hierosolymas, &c. Iussit
 suis ipsius redditibus offerri quotidie victimas
 tunc in holocaustum altissimo Deo, quæ hodie quoque
 offeruntur, (taurus & agni duo) &c. Animal
 uertit necessum esse, ut in terris eximium famam
 dicaretur inuisibili Deo, ubi homines cum bona
 spe vota faciant. (Quantum Iudæorum religio
 in pretio habuerit *Augustus Cæsar*, postquam
 tali Christi dæmones perterriti, de nato puero
 Hebræo, qui suas ipsorum vires eneruaret, atque
 contereret, licet inuiti, responsa dedere: *Nicetas*
lib. 1. cap. 17. Suid. in hist. verb. August. Cedren. 1.
Comp. hist. Baron. Tom. 1. Annal. Ann. Christi 41.)
 Hoc magistro vsa proauia tua, *Julia Augusta*, or-
 nauit templum hoc aureis phialis, & calicibus
 alijsque donis plurimis ac pretiosissimis, &c. In
 sancte nostra sacra habuit, ut penè omnium
 domesticorum dona exstent in templo nostro,
 quo mandauit quotidianas mactari victimas
 sumptibus, Deo votas altissimo, &c. Hæc inter
Julia Agrippa. Philo de Legat. ad Caium. 2. Lib.

2. *Lampridius* testatur, *Alexandrum Severum*, Mamææ filium *Imp.* locum, in quo à Christianis erigeretur Ecclesia, eidem adiudicasse. pro eisdem que rescripsisse: Cùm Christiani, ait, quendam locum, qui publicus fuerat, occupassent; contra popinarij dicerent, sibi eum deberi, rescripsit: Melius esse, vt quomodocunque illic Deus colatur, quam popinarijs dedatur. *Baron. Anno Christi 57. & 224.* Popina proprie erat locus, vbi publica obsonia, carnesque coctæ publico vsui venum expositæ comedebantur.

3. *Constantinus Magnus*, iam ante octiduum Sacramêto Baptismatis Romæ initiatus, ablato diademate capitis, exuens se chlamyde, & accipiens bidentem, terram primus aperuit, ad fundamenta Basilicæ Vaticanæ S. Petri construendæ. Dehinc ob numerum duodecim Apostolorum, duodecim cophinos terra plenos suppositis humeris, baiulâs asportauit, & ita gaudens, & exultans, in carruca sua cû Episcopo sedes, ad Palatiû redijt. Imitatus videtur *Vespasianum Imp.* (*Tacit. hist. lib. 4. Baron. Anno Christi 72.*) à quo genus ducebat. & de quo *Suetonius*: Ipse restitutionem Capitoliij (quod bello ciuili nuper concrematum erat) aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit. Debitne *Constantinus* prætermisisse pro cultu veræ religionis præstare, quod ipso maior eiusdem familiæ *Flauie* illustrator pro superstitione auita officium exhibuerat? Quæ dona à *Constantino* Basilicæ Petri Apostoli, in Vaticano erectæ, collata sint, vide apud *Baron. Anno Christi 324.* Eodem tempore fecit Basilicam B. Paulo Apostolo; eamque eodem modo ornauit, sicut Petri. Erexit & intra Pala-

Baron T. 3. Anno Christi 324. ex Tom. 1. Concil.

tium suum Lateranensem Basilicam, eamque multis ornamentis illustrauit, & opibus auxit. *Anastas. Bibliothec. in libello de Munificentia Constantini.* Ut vnus solum templi, à Constantino postea Hierosolymis ædificari, singula describerent collata ab eodem ornamenta *Eusebius*, separatim se volumen scripsisse testatur, *Vit. Const. lib. 4. cap. 46. in fine, lib. 3. cap. 24. Baron. Anno Christi 326.* Quis non putet Constantinum conatum esse, ut constructæ Romæ Ecclesiæ celebriores apparerent Iouis Capitolini, aliorumque Deorum templis, cum præsertim cõsueuissent exprobrari Gentilibus Christianis, cultum Dei ipsorum abiectum nimis & humile, atque nullius splendoris, neque lebre, nec illustrem? potuitne hæc pati *Constantinus*, dæmonum delubra Romæ tot publicis donata, Christi verò Ecclesias hac ex parte illis inferiores haberi? Et quid adedò mirum, si tot tantam contulit veræ religionis cultui, qui olim fallor Deorum cultor, immensis donarijs repleat illorum tēpla? Qui meminisset, se tanta profudisse in Deos, quos iam modò intelligebat esse parua dæmonia, quo pacto potuit esse remissior munificentia profusus in exornandis veri Dei, quæ coleret, templum *Idem* Romæ in Palatio Sessoriano, apud Veneris & Cupidinis templum, eo diruto, post inuentam Crucem Christi, nobilem erexit Ecclesiã, eidem Crucis signo dicandã, cui præclaras, quas fuerat diuersis tēporibus consecutus, victorias ferèbatur acceptas. At quid apud sanum Veneris & Cupidinis templum Crucis? ut iuste vlcisceretur iniustum scelus, quod à Gentilibus in Crucis odium fuerat perpetratum, dum in sancto Golgotha, in Crucis reppererat impudicæ Veneris (*Hieronym. epist. 4.*) statum

Effusa munificentia.

statua collocata, & locus ipse Crucis titulo aded illustratus, ab eisdē Venerariū appellatū. Quamobrem quod celebre erat Veneris templū Romę, dignū visum est, vt cum ignominia euersum, sanctissimę Crucis cederet, quę proculcatis impudicitijs, virtutū omniū splēdore nitesceret. De donis huic Basilicę S. Crucis, alijsq; Ecclesijs collatis, vide *Baron. Anno Christi 324. Idē fecit Basilicā S. Martyris Agnetis: fecit & Basilicā B. Laurentio Martyri: & aliā Sāctis Petro & Marcellino Martyribus, nec nō alias cōplures. Quę tépla erexit Hierosolymis, & Constantinopoli vide apud Euseb. *Vit. a Const. lib. 3. cap. 24. & seq. ca. 40. & seq. lib. 4. cap. 58. & seq.* Inter alias verò plurimas in diuersis locis, quas tradit *Sozom.* esse ab eo ædificatas Ecclesias, excelluit Basilica Antiochena, dicta à maioribus, ob sui mirificam in omnibus excellentiam, Dominicum Aureū. *Euseb. Vit. Const. lib. 3. cap. 49. & seq. & Orat. de laud. Const. Baron. Anno Christi 326. 330 & 336.**

4. Anno Christi 398. *Honorius Imp. lib. 31. de Episc. & Cler. Cod. Theod.* legem tulit aduersus inferentes iniuriam in personas, & loca sacra, quę à *S. Gregorio lib. 11. cap. 53.* citatur his verbis: *Si quis in hoc genus sacrilegij proruperit, vt in Ecclesias Catholicas irruens, Sacerdotibus, & ministris, vel cultoribus ipsis, vel cultui ipsi, locoq; aliquid importet iniurię, quod geritur à Prouincię Rectoribus animaduertatur: atq; ita Prouincię moderator Sacerdotū, & Clericorū, & Catholicę Ecclesię ministroiū, loci quoq; ipsius, & Diuini cultus iniuriā capitali in cōiectos seu cōfessos reos sētētia nouerit vindicadā. Et: Sitq; cūctis laudabile, factas atroces Sacerdotibus, aut ministris*

iniurias, veluti publicum crimen insequi, atque de talibus reis ultionem mereri, &c. Poenas Temppla violantiũ vide in *Theatro hist.* & præmia Temppla exstruentium in *Triumpho Virt.* Quam multa Temppla cõstruxerit, & reditibus annuis locupletarit *Imp. Iustinianus* lege apud *Raron. Tom. 7. Anno Christi 532.* Palatia Principum splèdida & excelsa esse debent; ergo multo magis Temppla solumonis: quia maior in his Maiestas sedet. Et loci Deo consecrati Maiestas animis hominũ maior deuotionẽ inquit: & valde indecorũ est, velles & calcaria nostra auro splendere, Deiq; Altaria & Temppla luto sordescere. Adhæc, haud meliora signa externa nostræ internæ voluntatis Deo exhibere poterimus, quàm sacras ædes, in quibus doretur: ergo non tanquam stabula, & fœditatibula fabricari conuenit. Præterea, si Deus cælum cælorum, omnium corporum splendidissimũ & ornatissimũ, veluti sibi templum fabricauit, nonne absurdum erit, si templum, (quod est imago cæli) deformitate sordidum & incultum contempnamur?

5. *Luitprandus Longobardorum Rex* Papie templum plurima extruxit, additis multis prædijs. *Bregomensis lib. 10.* Idem sacras ædes, ubicunque in toto Regno suo vetustate collapsas competens Pontificibus & Abbatibus, ad quorum curam pertinebant, vt restaurarentur, imperauit, addibens curam per legatos, vt imperata perficerent.

6. Quanto Mauri Hispaniam octo mēibus subiugassent, & 800. annos occupassent, Rex verò *Alouisus* eam tandẽ recuperasset, restaurauit is Temppla, Cœnobia, & Hospitalia. Cũ verò Anno Christi

sti 793. moreretur, auditus est supra caput iam iā
 animam efflati sui concensus Musicus An-
 gelorum, canētium: *Ecce quomodo moritur iustus,*
 &c. & tertio mense post obitum ipsius, publicatū
 est per Primores Regni, ipsum nunquā simplici-
 ter Regē *Alonsum*, sed Regem *Alonsum Catholicū*
 deinceps esse nominandum. Hinc & oēs eius suc-
 cessores dicuntur Reges *Catholici*, uti Reges An-
 glia, *Defensores Ecclesia*; Reges Francia, Reges
Christianissimi appellatur. *Guevara Tō. 1. epi. fo. 91*
 7. *Carolus Magnus* publica opera plurima fe-
 cit, ex quibus præcipuum est Templum Deiparæ
 Virginis toti Europæ venerabile ad Aquas Gra-
 neas, ex aduerso Palatinæ domus, &c. Tot Mona-
 steria & Tempa extruxit, quot sunt Elemēta La-
 tinorum, & cuilibet Elemēti vocē indidit: Aquil-
 grano. A, Tiguro Z, quod Zurich Germanicē dici-
 tur. *Eginhardus in Vita Caroli, & Vispergensis in*
Chronico: Auētinus lib. 4. Annal. Boiorū. Stumpsius.
 De his & similibus legi potest *Lupoldus Bebin-*
burgius lib. de veterum Principum Germanorum
 zelo & feruore in Christianā Religionē, & Dei
 Ministros cap. 9. (editus est Anno 1564. Ingolsta-
 dij Germanicē, & Anno 1565. Colonie Latinē:) ubi
 quod diximus de Luitprando: *Idem sacras edes*
 &c. tribuitur Carolo Magno. Certē decet Princi-
 pes in ædificia sacra, ut in supremi Regis regias,
 vnde & Basilicæ, ædes sacre dicuntur, esse libera-
 les: quanquam ipsis cauendum, ne obtentu pieta-
 tis & religionis subditos opprimāt. Satius enim
 est ædificia materialia humilia, religiosa tamen,
 quàm ex lacrymis & miseria subditorum splen-
 dida, quæ minimē Deo placeant, excitare.

8. *Dauid Rex* nefas esse existimauit, sese in do-

mo cedrina habitare, Arcam autem Dei in tabernaculis linteis manere: quare & templum Domino construere decreuit, prohibitus tamen à Deo per Nathan Prophetam, quòd manus multorum præliorum sanguine pollutas haberet: unde & post ad filium *Salomonem* transfudit, præparata quæ ei necessaria erant. 1. *Paral.* 22. 29. & 3. *Reg.* 7. Opus autem erat 30. hominum millibus cædendis arboribus, & 80. lapidicidarum millibus quadrandis pro *Salomonis* templo destinatis. *Reg.* 8. & diligentior erat *Salomon* in ædificatione templi Dei, quàm in ædificatione domus propriæ: quia domum Dei compleuit 7. annis, propriam 13. annis: & citius cœpit ædificare templum, quàm suam domum. 3. *Reg.* 6. & 7.

9. Curauit *Iosias Rex Iudaorum*, vt pecunia quam à populo Sacerdotes colligerent, curatibus operis reficiendi & refarciendi templi daretur. 4. *Reg.* 22.

10. *Indas Machabeus*, victo *Lysia* Antiochi Epiphanis duce, Hierosolymitanum templum, à Ethnicis prophanatum, lustrauit, & quæ contaminata fuerant, demolitus, Aram nouam extruxit. 2. *Machab.* 4. vide cap. 6. lib. 1. *Esdr.* Admissi enim in Arcem Reip. sacra Deo templa suis ipsorum sumptibus ac impensis rectissime parant. Hoc enim aspiciens populus, gaudet plurimum, non talibus Præfectis libentissime obsequantur. Hinc Cicero: Odit populus priuatam luxuriam, publicam magnificentiam diligit.

11. Ferunt in Ciuitate *Veneta* 62. Diuorum templa spectari augustissima: Virginum *Vestalium* 27. totidemque Fratrum & Monachorum *Cæsaribia*.

12. *M. Aurelius Imp.* ad Regem Trinacriæ: Rem fecisti, Princeps serenissime, adeo foedam, ut eam me pudeat exponere, quod amplificandi Palatii causa Basilicam evertisti vetustissimam: quod nequaquam facere, imò ne cogitare quidem debueras. Etenim licet saxa templorum parum valeant, Dij tamen, quibus dedicata & consecrata sunt, plurimum valent: & grauissimè te puniendum fremunt vniuersi. De *Basilij Imp.* in condendis vel reficiendis Templis studio, vide *Baron. Tom. 10. Anno Christi 886.* Est igitur officium Principum ac Magistratus effusa munificentia ditare Ecclesias, & exornare Tempa, seu summum lucrum, summamque gloriã æstimare, quauis impensa, nec non quouis labore Ecclesiæ utilitati sapienter prospicere. Consule *P. Ioann. Bonif. in historia Viyg.* Hinc piè admodum ipso die Palmarum huiusce Anni 1615. ex Cathedrali nostra Ecclesia eiectioni sunt in perpetuum illi, qui hactenus eam obambulationibus & confabulationibus suis impiè profanarunt. O factum perpetua memoria dignum! *Matth. 21.* etiam Christus die Palmarum eiecit ementes, &c.

SIGNVM XC.

TEMPORIS EXACTISSIMAM HABERE RATIONEM, illudq; fructuosè & salubriter expendere. *Aureas has bene collocare.*

1. *Carolus Magnus*, dū manè vestiretur ac calciaretur, non solum amicos salutatum, sed & litigantes admisit, & eorum decedit negotia, insèque dixit, tanta parsimonia temporis erat. *Auentinus lib. 4. Annal. Boiorum.*

2. *Vitoldus Lituaniæ Dux* bellicosissimus, temporis

Q99 4

ris